

JAARBOEK

VAN HET

EUROPEES

GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN

PENNINGKUNDE

20

17

INHOUDSTAFEL

Verantwoordelijken van het EGMP	I
Afdelingen van het EGMP	II
Verslag van de AV van het EGMP FV (27/V/2017)	VII

J. (Hans) LEYTEN

The coins of the Hindu period of Indonesia – the Hindu Sumatran and Hindu Javanese coins, their origin, weight and symbols in an historical context	1
---	---

LUC VANDAMME & Raf VAN LAERE

Prijsmedaillies van de architectenfamilie Stoop	69
---	----

Jan MOENS

Nieuw licht op de Belgische 1-frankstukken geslagen tijdens WO I in Birmingham (GB)	79
---	----

LUC VANDAMME

Aanwezigheidspenning van de <i>Algemeene Nederlandsche Maatschappij</i>	85
---	----

LUC VAN EECKHOUDT

Laurent-Joseph Hart (Antwerpen 1810 - Brussel 1860) – De meest vermaarde portretmedailleur uit de regeerperiode van Leopold I	95
---	----

Laurens AERNOUT

Variaties in het randschrift van de 5 frank Leopold I, type ‘gelauwerd hoofd’ (1832-1844)	151
---	-----

Hendrik VAN CAELENBERGHE

Twee opmerkelijke <i>kortes</i> voor Karel V	155
--	-----

Huguette TAYMANS

Prins Karel bezoekt Gent op 15 juni 1929 161

Luc VANDAMME & Didier VANOVERBEEK

Armand Bonnetain en de Luxemburgse 5 frank 1949 171

René WAERZEGGERS

Bedevaartpenningen met betrekking tot de ‘Zwarte Madonna’
van Halle 185

Luc VAN EECKHOUDT

De ontmoeting van Dominicus en Franciscus: de *Abbraccio* –
een 19de-eeuwse Romeinse medaille 197

Arnaud GRISPEN

Gouden medailles van de *Expo 1958* in Brussel en hun pochetten –
enkele onbekende zeer zeldzame varianten 201

Aankondiging

Nieuwe prijs van het Koninklijk Belgisch Genootschap voor
Numismatiek 204

Recensies

Jean-Claude MARTINY & Theodoor GODDEERIS, *Maria van Bourgondië, gravin van Vlaanderen 1477-1482. Historische en numismatische studie van de muntslag in Brugge* – René WAERZEGGERS (m.m.v. Harry DEWIT), *Leuven in metaal vereeuwigd* (11 delen) – Willy GEETS, *De Mechelse muntslag van Filips de Schone in context (1485-1494)* 205

ARMAND BONNETAIN EN DE LUXEBURGSE 5 FRANK 1949

LUC VANDAMME & Didier VANOVERBEEK

IN JANUARI 1949 besliste de Luxemburgse regering om een nieuw muntstuk van 5 frank uit te geven ter vervanging van het papiergeld met dezelfde nominale waarde. Ondanks het feit dat in België ondertussen het besluit van de Regent houdende invoering van een complete nieuwe muntreeks was verschenen, opteeden de Luxemburgers toch voor een stuk met een grotere diameter en met een hoger gewicht dan het recent gecreëerde Belgische 5-frankstuk, type Ceres en ontworpen door Marcel Rau. Dit zou later de nodige problemen met zich brengen, zodat het 5-frankstuk met het jaartal 1949 het enige was dat in omloop werd gebracht.

Armand Bonnetain ontwierp en modelleerde de nieuwe gravures en Joseph Debruyn vervaardigde het stempelgereedschap. Hoe zag dit muntstuk eruit?

Schaal 200%

Vz CHARLOTTE • GRANDE-DUCHESSE DE LUXEMBOURG • 1949 •
(rondom langs de rand)

Haar hoofd naar links.

Onder de halsafsneede getekend met de initialen ⊕

Kz 5 (midden in het veld) **FRANG** (onderaan langs de rand)

De waardeaanduiding getopt door de koningskroon en geflankeerd door twee rechtopstaande rozen.

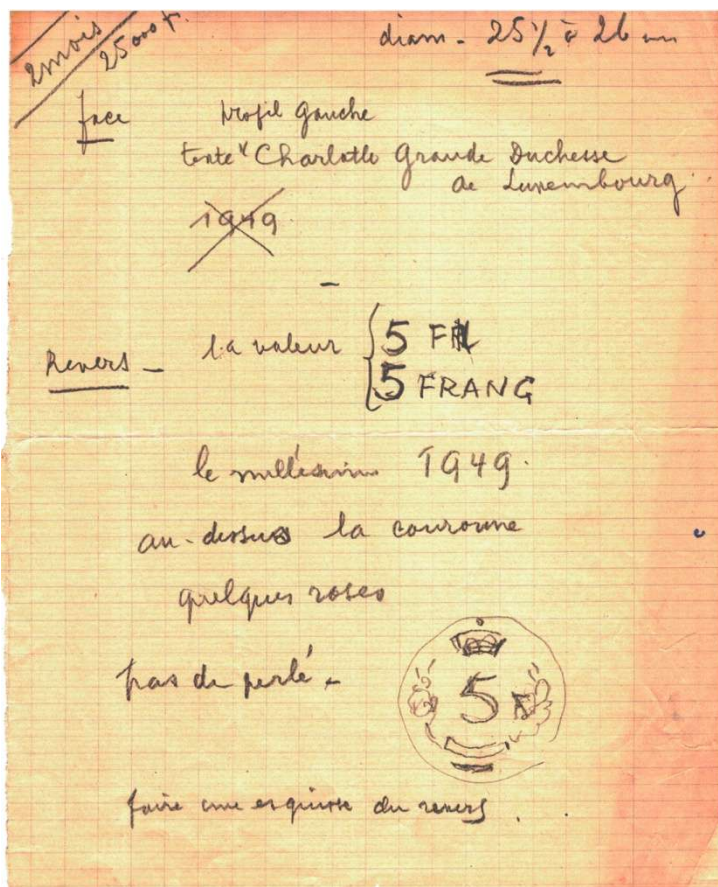
Getekend onderaan met de initialen A. en B. resp. links en rechts van de waarde.

1949 – Brusselse Munt – Cu75Ni25 – Ø 25,5 mm – 7 g – 1,54 mm dik – kartelrand – slagaantal: 2.000.000 stuks, waarvan 1.500.000 geslagen in 1950.

Vóór de Tweede Wereldoorlog had A. Bonnetain reeds enkele munttypen gemaakt voor het Groothertogdom Luxemburg^[1] en dus werd hij op 25 januari 1949 bezocht door Dhr. Verlinde (Directeur van de Brusselse Munt) en Dhr. Goergen (*Caisse d'Épargne de l'État*) die hem vroegen het nieuwe muntstuk te ontwerpen. Hij kreeg hiervoor een voorschot van 10.000 frank. Men bracht voor hem tevens een reeks postzegels mee met het portret van Groot-hertogin Josephine Charlotte om hem een idee te geven welk soort afbeelding men graag op het muntstuk zag verschijnen.

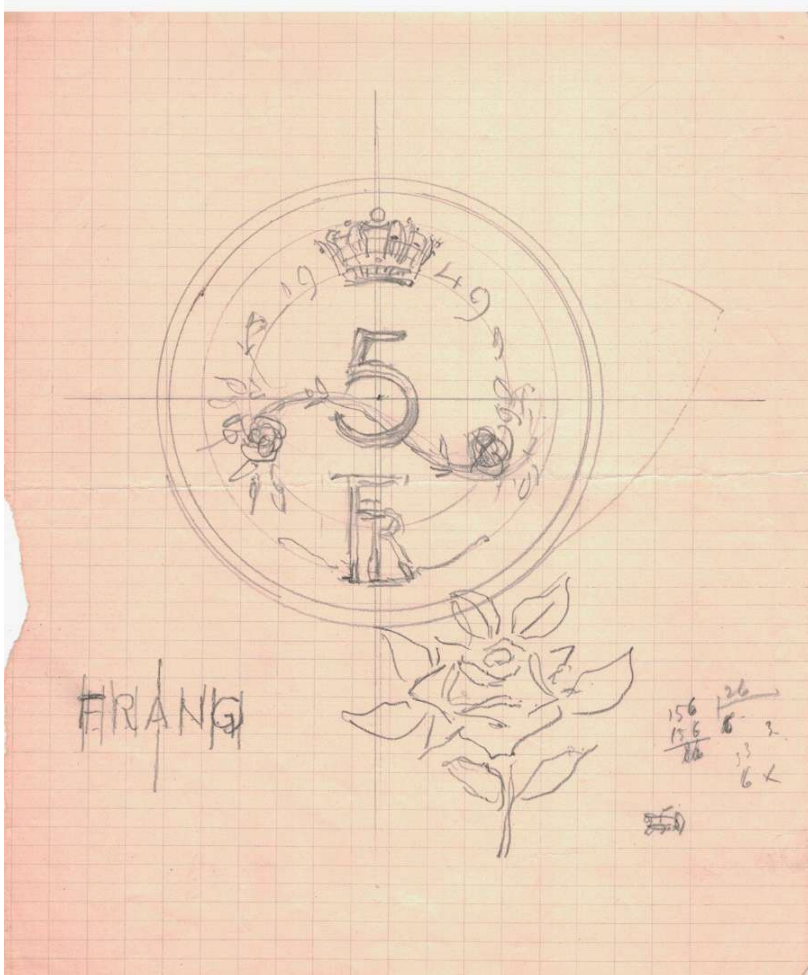

Hoe de munt er ongeveer moest uitzien, zien we op een notitieblaadje van hem, en hij noteert ook: *2 mois – 25.000 fr.*

[1] Didier VANOVERBEEK & Luc VANDAMME, *De munten van de hand van Armand Bonnetain*, in het *Jaarboek* 2009 van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde, p. 177-227.

Al twee dagen later startte hij met het maken van een ontwerp van de keerzijde en twee dagen later bezocht hij Dhr. Debruyne (graveur van de Brusselse Munt) om overleg te plegen.

Zijn ontwerp van de keerzijde.

Op 2 februari bezocht hij Dhr. Verlinde, die hem bevestigde dat hij nog geen officiële bestelling had binnengekregen. Bij die gelegenheid adviseerde Dhr. Debruyne hem om het portret van de Groothertogin zeer vlak, dus met zo weinig mogelijk reliëf, uit te voeren. Ondertussen werkte hij door op het ontwerp van de keerzijde, en op 10 februari ontving hij een telefoontje van Dhr. Verlinde dat de officiële bestelling binnen was. Vier dagen later bezocht hij deze laatste, bezorgde hem het gipsmodel van de keerzijde, en verzocht hem dit op te sturen naar Luxemburg.

Op 16 februari begon hij aan het ontwerp van het portret van Hare Hoogheid Groothertogin Charlotte. Ondertussen ontving hij een brief van Dhr. Heuertz (*Caisse d'Épargne de l'État*) met de officiële documenten van de bestelling. Deze laatste bezocht Bonnetain op 6 maart, waarbij die hem het ontwerp van de keerzijde liet zien. Dit voorstel blijkt in goede aarde gevallen te zijn want de weken daarop werkte Bonnetain de keerzijde helemaal af.

Op 22 april 1949 (*Brief 1*) kondigde Dhr. Heuertz hem per brief zijn bezoek aan om alle vragen op te lossen en stuurde enkele foto's mee van de Groothertogin die hem moesten helpen om een mooi portret van haar te maken. Op datum van 18 mei 1949 (*Brief 2*) is er tevens een cheque bijgevoegd van 15.000 frank. Op 17 juni (*Brief 3*) schreef Heuertz hem met de bevestiging dat hij het gips-

model met het portret van de Groothertogin had ontvangen en dit onder de aandacht van Hare Koninklijke Hoogheid had gebracht. En hij bracht tevens voorzichtig het nieuws dat zij helaas niet helemaal tevreden was over haar portret. Hij meldde de volgende week naar Brussel te komen om met hem de wijzigingen te bespreken die moesten worden aangebracht. Hij vroeg tevens om dringend de negatieven van de foto's die hij bezorgd had, terug te sturen, die hij vervolgens zou laten vergroten op dezelfde schaal als het gipsmodel om dan samen beter te kunnen aangeven waar de wijzigingen dienden aangebracht te worden. En in het dossier vinden we een aantal foto's terug waarop zelfs duidelijk gewerkt is.

Uitgemeten foto van de Groothertogin

Op 21 juni schreef Bonnetain hem een brief terug; de inhoud ervan kennen we niet, maar uit het antwoord van 23 juni (*Brief 4*) kunnen we opmaken welke wijzigingen de Groothertogin wenste:

1. De lijn van de onderkant van het voorhoofd tot aan de kin was niet dezelfde als op de foto's
2. Het ooglid was te zeer geprononceerd
3. De neus was niet fijn genoeg
4. Enkele kleine details dienden nog gewijzigd te worden
5. Er dienden nog wat haren bij te komen ter hoogte van de oren en tot aan het achterhoofd

Indien hij meer uitleg wenste, diende hij dit dringend te laten weten zodat hij mondeling kon geïnstrueerd worden met de nodige uitleg.

In de brief van 6 augustus 1949 (*Brief 5*) van het *Ministère de Finances, Administration des Monnaies* en bij monde van Dhr. Verlinde meldde men Bonnetain dat zijn model was goedgekeurd onder voorbehoud van de basis van de neus die iets rechter zou moeten zijn. Het model werd gefotografeerd en afgedrukt op de grootte van het muntstuk, zodat een perfecte gelijkenis werd bekomen. Waarschijnlijk zal het foutje aan de basis van de neus onzichtbaar zijn op de stempel, en mocht dat toch het geval zijn, dan kon dat opgelost worden met het wegnemen van een kleine hoeveelheid materiaal op de stempel. Wat er ook van zij, men besliste om het model door te sturen aan Batardy^[2]. De bronzen geut zou volgende week bezorgd worden en ze zouden zonder uitstel aan de reductie beginnen.

Op 9 september (*Brief 6*) ontving Bonnetain van Dhr. Verlinde een brief met twee proefslagen van de munten. Hij schreef dat de stempels niet gewelfd waren, ze werden met de *schroeffers* geslagen. De keerzijde was een directe verkleining van het model. De voorzijde daarentegen werd eerst gereduceerd en het reliëf werd met één derde verhoogd. Het onderzoek van de proefslagen leidde tot de volgende conclusies:

1. De legende van de voorzijde had iets te weinig reliëf en de letters bevonden zich niet alle op dezelfde hoogte. Een lichte vorm van polijsten van de stempel had de letters **OURG** in **LUXEMBOURG** verzacht. Dit deel van het opschrift had blijkbaar te weinig hoogte vergeleken met de rest.
2. Wat de keerzijde betrof: enkele details van de kroon en de binnenste bladen van de takken van de rozen, links in het veld, waren zo goed als uitgeveegd door het polijsten van de stempel. Het model werd lichtjes uitgehold rond deze motieven.
3. Het woord **FRANG** was niet goed gecentreerd.
4. Het stuk liet zich goed slaan zonder bramen als de stempels goed gewelfd waren.

Ondertussen zorgden de niveaunderschillen voor een serieus obstakel bij het gebruik van de stempels, zelfs als ze gewelfd waren. Zo riskeerde men de mooie gravure te verminken door het noodzakelijke polijsten van de stempels.

Dhr. Verlinde vroeg daarom aan Bonnetain om een nieuwe tussenstempel te maken en enkele details van de haren te accentueren. Tegelijkertijd zouden de letters van het model correcter en dieper worden aangebracht door middel van een *Deckel*-freesmachine. Voor de keerzijde diende men alleen nog de motieven uit te diepen, het woord **FRANG** zou mooier gecentreerd worden, en het jaartal zou verhoogd worden.

^[2] Gieterij Batardy - Brussel

Dhr. Verlinde spaarde zijn kritiek niet maar zei dat deze opmerkingen slechts de waarde van een suggestie hadden en daarover wou hij graag eens met Bonnetain in discussie gaan. De beslissingen dienden wel snel genomen te worden want de muntslag diende ten laatste uitgevoerd te worden in de maand november.

Op 12 september 1949 (*Brief 7*) schreef Bonnetain vanuit zijn vakantiehuis in Rochehaut aan Dhr. Verlinde het volgende antwoord (*vrij vertaald*):

“Uw opmerkingen betreft de proefslagen lijken mij zeer correct

- Betreffende de voorzijde zou ik misschien de letters “OURG” van Luxemburg en de “B” wat kunnen accentueren; de andere lijken mij in orde te zijn
- Betreffende de keerzijde: de linkertak is niet zo uitgesproken aangeduid alsook enkele blaadjes en één boog van de kroon. Na de verbeteringen zal de keerzijde veel beter zijn dan de voorzijde die ik zeer slecht vind, veel details van het hoofd gingen verloren
- Mijn uitermate sterk vergrootglas laat concentrische cirkels zien op gans het oppervlak van het gezicht, het oor en de wang, en de ooring is zeer slecht uitgevoerd. Ik denk dat de reductie van deze zijde opnieuw zal dienen te gebeuren. Het verwondert mij dat Dhr. Debruyne tevreden was met dit werk.

Ik verlaat Rochehaut vrijdagmorgen en dus zou ik U in de loop van de namiddag kunnen bezoeken.”

In verband met het Luxemburgs stuk schreef hij in oktober 1949 aan Dhr. Verlinde een brief waarvan het klad bewaard bleef (*Brief 8*), met de volgende bemerkingen:

- In de eerste tussenreductie waren veel fouten veroorzaakt door de bronzen geut
- Daarenboven was de reductie niet goed uitgevoerd, waardoor concentrische cirkels zichtbaar waren. Deze concentrische cirkels kwamen natuurlijk terug op de definitieve reductie en op de proefslagen. Daarom werd besloten om de reductie te hermaken. De tweede tussentijdse reductie werd gemaakt na de verbeteringen die werden aangebracht in de bronzen geut zelf, maar het resultaat bleef helaas hetzelfde. Daarom werd een tweede tussenreductie helemaal opnieuw gemaakt maar nu met de *Besmer* (merknaam van een machine).
- Gezien de opmerkingen gemaakt door Dhr. Goergen betreffende de haartooi en de algemene opmerkingen van de graveur, heb ik het hoofd volledig bijgewerkt met de burijn. Rest alleen nog de matrijs bij te werken in het midden en het oor.

De tussentijdse reductie werd binnengebracht bij de graveur, Dhr. Debruyne en op 4 november ging hij persoonlijk de letters bijwerken op de stempel.

Op 29 november 1949 (*Brief 9*) kreeg Bonnetain een brief van Dhr. Verlinde met twee proefslagen van de Luxemburgse munten. Deze schreef dat hij aan Dhr. Goergen zou vragen om zo snel mogelijk het uitgiftebesluit voor dit stuk

(dat al op 13 november was ondertekend) te publiceren, zodat de munten nog konden geslagen worden met het aangebrachte jaartal 1949 en niet nog eens de datum zou gewijzigd moeten worden. Hij schreef dat hij alle instructies had doorgegeven aan *Cuivre et Zinc*^[3], dat de muntplaatjes zou vervaardigen om de nationale fabricage niet te hinderen, zodat de flans dringend zouden worden geleverd, en hij vroeg meteen een wijziging aan de banden om zeker te vermijden dat er bramen ontstonden. Hij vroeg Bonnetain zo spoedig mogelijk de proefslagen te beoordelen.

De productie van de muntstukken liep van december 1949 tot januari 1950 en kostte de Luxemburgse Staat ongeveer 50 centiem/stuk, waarbij de muntplaatjes werden geleverd voor de prijs van 29,10 frank/kg.

Op 13 januari 1950 (*Brief 10*) stuurde Dhr. Heuertz een brief aan Bonnetain om de eindfactuur te leveren in twee exemplaren. En op 19 januari 1950 (*Brief 11*) ontving deze laatste nogmaals een cheque van 10.000 frank.

En blijkbaar is er achteraf nog een dispuut betreffende proefslagen, want op 28 januari 1950 (*Brief 12*) stuurde Dhr. Heuertz aan Bonnetain een brief waarin hij hem verzekerde dat zijn vriend, generaal Wiener, zeker ook proefslagen zou ontvangen. En dat gebeurde blijkbaar uitgebreid met de bedoeling *de faire des frappes (essais) pour contenter les différents collectionneurs dans l'étranger*.

Deze laatste munt die Bonnetain ontwierp was zeker geen succes, en er volgden dan ook verder geen monetaire opdrachten meer. Hij maakte wel nog een aantal mooie portretmedailles, maar de gedrevenheid en kwaliteit van vóór de Tweede Wereldoorlog bereikte hij mijn inziens niet meer. Maar hij zal voor altijd, samen met zijn grote concurrent Devreese, de beste graveur van de 20ste eeuw blijven.

^[3] De *S.A. des Usines à Cuivre et à Zinc de Liège* kwam voort uit de fusie tussen de fabrieken *Francotte*, *Chaudoir* en *Pirlot* die al in 1882 actief waren in het verwerken van koper en zink. In 1992 werd de firma geliquideerd als gevolg van een maandenlange staking georganiseerd door twee vakbonden.

Luxembourg 622. 1. 89
 Cher Monsieur Bonnetain.

Je vous envoie par la présente
 les photos de la Sr. Duchêne
 Monsieur Jugeon m'a chargé
 de les reprendre chez la
 Direction de Forts.

Je suis bien content que
 la série des Mornaux-Lindgys
 est en train de s'arrêter d'une
 manière amicale avec l'officier
 de la Sr. Duchêne et je suis
 heureux que Monsieur Bonnetain
 a été chargé de l'exécution.

C'est déjà longtemps que nous
 nous sommes plus liés et j'espère
 nous revoir et Madame en
 croisant de cette manière.

à vos parents nous
 envoie par les différents
 qu'on nous.

Recevez Monsieur Bonnetain
 mes salutations les
 plus cordiales, mes
 hommages respectueux
 à Madame

Votre
 dévoué

J. Heuertz
Caisse d'Épargne de l'État

Luxembourg, le 17.6.1949
Recu le 21 Juin

Monsieur Armand Bonnetain
R u x e l l e s

Cher Monsieur Bonnetain,

C'est avec plaisir que nous avons reçu le relief de la Grande-Duchesse Charlotte. Le plâtre a été soumis à l'avis de Son Altesse Royale. Elle n'est pas tout à fait satisfaite de son effigie. Vous me permettez de vous le dire en toute franchise.

De son passage à Bruxelles, qui aura lieu probablement vers la fin de l'été, nous aurons l'honneur de vous adresser quelques petits changements à effectuer au relief.

Je vous saurais gré de bien vouloir m'envoyer de suite les négatifs des photos ou les photos mêmes. Je les ferai agrandir à la même mesure que l'effigie sur plâtre. C'est alors que nous pourrions fixer ensemble les modifications à apporter.

J'espère que vous êtes toujours en bonne santé et que votre atelier s'est rempli de nouveaux chefs d'œuvre signés " Bonnetain ".

Notre section numismatique, dont je suis président, visitera l'exposition internationale timbrophile le 3 juillet prochain.

Veuillez présenter mes hommages à Madame Bonnetain et dans l'attente de vos nouvelles, je vous prie de croire, Monsieur Bonnetain, mes salutations distinguées.

Huue

Brief 3

CAISSE D'ÉPARGNE DE L'ÉTAT
LUXEMBOURG
TELEPHONE 44-24
CHÈQUE POSTAL N° 44

18 mai 1949.

Monsieur A. Bonnetain
R u x e l l e s
71, Avenue Floraléal

Monsieur,

Nous avons l'honneur de vous remettre ci-joint un chèque à votre ordre No B 545022 tiré sur la Banque de la Société générale de Belgique à Bruxelles au montant de

frs. 15.000.- (quinze mille frs.)

à titre d'avances sur honoraires du chef de la confection de signes monétaires.

Veuillez bien nous en accusar réception et agréer, Monsieur, nos salutations distinguées,

CAISSE D'ÉPARGNE DE L'ÉTAT
LUXEMBOURG.

Just

Brief 2

1947 Lot 2 - Bon 3433 - Imp. E. Heyvaert, Brux.

Ministère des Finances
ADMINISTRATION
DES
MONNAIES

T.M. n° 12/23.
On est prié de répondre, dans la 4e
partie, le cas échéant, sous le n° de la
pièce.

Brocques, le 9 septembre 1949.
65, rue Félix de Montmaitre.

Monsieur BONNETAIN
Statuaire,
à ROCHELAUX.

Cher Monsieur BONNETAIN,

Je m'empresse de vous faire parvenir, ci-joint, deux essais de la pièce luxembourgeoise. Les poinçons n'ont pas été galbés ; il s'en suit que les pièces ont dû être frappées au balancier (deux coups).

Le revers constitue une réduction directe de votre modèle. L'avvers, par contre, a été réduit en intermédiaire d'abord. Le relief en a été augmenté d'un tiers.

L'examen des essais a conduit aux remarques suivantes :

La légende de l'avvers manque quelque peu de relief et les lettres ne se trouvent pas toutes au même niveau. Un léger polissage du coin a atténué la netteté des lettres "OURG" de Luxembourg. Cette partie de l'inscription semble manquer de hauteur comparative-ment au restant de la légende.

Quant au revers, quelques détails du montant de la couronne et les feuilles inférieures de la branche de rosier (à gauche du champ) ont été effacés par polissage du coin, le modèle ayant été légèrement creusé autour de ces motifs.

Le mot "FRANC" n'est pas bien centré.

La pièce se laissera facilement battre sans bavures à condition d'en galber convenablement les poinçons. Cependant les différences de niveau précitées constituent un obstacle sérieux à l'utilisation des poinçons, même parfaitement galbés. Nous risquons,

..../...

..../...
en effet, d'estropier la jolie gravure des coins par polissage.

Je ne permets dès lors de vous suggérer de prélever un nouvel intermédiaire et d'y accentuer quelques détails de la chevelure. A la même occasion, les lettres de votre modèle seraient reproduites exactement mais plus profondément au moyen de la "BIBERLE".

Quant au revers, il n'y aurait qu'à dépouiller les motifs et à enfoncer les poinçons isolés dans la matrice. Le mot "FRANC" serait mieux centré et le millésime du revers serait enlevé.

Ce qui précède n'a que la valeur d'une suggestion dont j'aimerais discuter de vive voix.

La décision à prendre a cependant un caractère urgent, la frappe devant être exécutée au cours du mois de novembre.

Veillez croire, Cher Monsieur Bonnetain, à mes sentiments cordiaux.

LE DIRECTEUR DE LA MONNAIE,
Belmont

P. S. La lettre est de retour à la date. L'inspiration de l'été qui y est inscrite n'est pas inférieure. Elle est faite avec un crayon qui a été maintenu, à un gramme profondément.

Sir.

8.

1947 - Lot 2 - Bon 193 - Imp. E. Feytaud, Lux.

Ministère des Finances
 ADMINISTRATION
 DES
 MONNAIES
 T. N. n.º 62.
 On est prié de respecter, dans la ré-
 ponse, la numérotation de la
 présente.
 ANNEXE

Bruxelles, le 29 novembre 1949.
 97, Rue Henri des Brunes.

Cher Monsieur BONNETAIN,

Je m'empresse de vous soumettre, ci-annexées,
 deux pièces échantillons de la pièce luxembourgeoise,
 frappées au moyen de la presse monétaire à genouil-
 lère.

Par le même courrier, je prie M. Goergen de
 bien vouloir publier son arrêté avant la fin de l'an-
 née de façon à éviter de devoir modifier le millésime,
 car il ne se concevrait pas que des pièces au mil-
 lésime 1949 soient frappées en vertu d'un arrêté
 daté de 1950.

J'ai donné toutes les instructions à "Guivre
 et Zino" pour que les flans nous soient fournis
 d'urgence et j'ai demandé une modification du cor-
 don des flans de façon à éviter toute bavure.

Vous voudrez bien me communiquer votre appré-
 ciation au sujet des échantillons, dès que possible.

Je vous prie d'agréer, Cher Monsieur Bonnetain,
 l'assurance de mes sentiments les meilleurs.

LE DIRECTEUR DE LA MONNAIE,

Monsieur A. BONNETAIN,
 Statuaire,
 71, Avenue Floréal,
 BRUXELLES.

Brief 9

CAISSE D'ÉPARGNE DE L'ÉTAT
 LUXEMBOURG
 TÉLÉPHONE 24-18
 CHERIEUX, 101, 103
 Notre réf. No. / 30.

LUXEMBOURG, le 13 Janvier 1950
 Rue de Nam.

Monsieur A. BONNETAIN,
 artiste-peintre,
 rue Floréal, 71
 BRUXELLES

Cher Monsieur Bonnetain,

Acceptés mes meilleurs vœux à l'occasion
 du nouvel an.

Il y a 15 ans j'avais espéré vous rencontrer à Bruxelles,
 mais par suite de circonstances mon séjour a été
 trop court pour vous rendre visite.

Madame Goergen ainsi que Monsieur Goergen,
 m'ont chargé de transmettre à Madame Bonnetain et à
 Monsieur Bonnetain, leurs vœux de nouvel an les plus
 sincères.

Vous sommes occupés maintenant de la
 clôture des comptes, et nous constatons que votre compte
 n'est pas encore réglé.

Je vous prie de bien vouloir nous
 envoyer une note (en double) de vos honoraires pour la
 confection des pièces de la monnaie métalliques de
 cinq francs, en mentionnant sur cette note, l'acompte
 reçu.

Vousles agréer, cher Monsieur Bonnetain,
 l'assurance de mes sentiments les meilleurs, et
 mes hommages respectueux à Madame Bonnetain.

Heur

Brief 10

CAISSE D'ÉPARGNE DE L'ÉTAT
LUXEMBOURG
TELEPHONE 84-85
CHEQUE POSTAL N° 84

LUXEMBOURG, le 19 janvier 1950.
P. Va. /

Monsieur,
BRUXELLES.

Monsieur BONNETAIN
71, Rue Floréal

Nous avons l'honneur de vous retourner ci-joint
votre déclaration relative à la confection des pièces de cinq
francs en vous remettant en même temps un chèque de fr. 10.000.-
sur la Société Générale de Belgique pour solde.

Veillez, pour la bonne règle, apposer votre signature
aux endroits marqués d'une croix rouge et agréer, Monsieur, nos
salutations très distinguées.

CAISSE D'ÉPARGNE DE L'ÉTAT
LUXEMBOURG

M. Spiland

Brief II

CAISSE D'ÉPARGNE DE L'ÉTAT
LUXEMBOURG
TELEPHONE 84-85
CHEQUE POSTAL N° 84

LUXEMBOURG, le 28 janvier 1950
P. Va. /

Monsieur
Jean HEINERTZ
Caisse d'Épargne,
Luxembourg

Monsieur
Armand BONNETAIN,
Artiste - Sculpteur,
B R U X E L L E S
71 Rue Floréal

Cher Monsieur Bonnetain,

J'ai reçu votre aimable carte
hier et je vous en remercie.

Il se peut que Monsieur Goergen
ait remis la lettre de Monsieur Wiener à un
autre service aux fins voulues. Comme Monsieur
Wiener n'a pas encore reçu de réponse à ce
sujet, j'ai dû effectuer quelques recherches,
pour avoir la lettre en question.

Veillez communiquer à votre ami,
le général Emil Wiener, que je lui écris à ce
sujet.

En effet, il me serait un grand
honneur d'entrer en relations avec le général
Wiener, dont les ancêtres ont fait de grands
travaux historiques (Monnaies - Médailles Grand-
Duché)

Concernant les pièces de Luxembourg
nous avons donné ordre à la Monnaie de Bruxelles,
de faire des frappes (essais) pour contenter les
différents collectionneurs dans l'étranger.

En tout cas, Monsieur le général
ne sera pas oublié, Monsieur Wiener
avec Monsieur Verlinden, Directeur de la Monnaie,
à Bruxelles même, à ce sujet.

Veillez transmettre mes excuses
à Monsieur Wiener pour avoir manqué de donner
une réponse à sa lettre, étant donné, qu'en ce
moment-ci, j'ai tout fait pour satisfaire le con-
ter Monsieur Wiener.

Monsieur Goergen s'a donné ordre,
d'arranger l'affaire dans l'ordre, cité plus
haut.

Veillez agréer, cher Monsieur
Bonnetain, l'expression de mes sentiments dis-
tingués. Mes hommages respectueux à Madame
Bonnetain.

Luc Vandamme

Brief 12